امارت روایات قبل از زوال بر هلال دیشب نزد سیدبحرالعلوم

(00:07)

دیروز عبارت مختلف را خواندم با آن توضیحی که در ذیل فرمایش ایشان بود؛ فرمودند:

> **إذا عرفت هذا فنقول: لو رأى في أوّل الشهر قبل الزوال و لم ير ليلة احدى و ثلاثين هلال شوال وجب صومه، ان كان هذا الفرض ممكنا أو حصلت علّة؛ لأنّ الاحتياط للصوم متعيّن، فلا يجوز الاقدام على الإفطار بناء على مثل هذه الرواياة المفيدة للظنّ المعارضة بمثلها.[1]**

«إذا عرفت هذا فنقول: لو رأى في أوّل الشهر قبل الزوال و لم ير ليلة احدى و ثلاثين هلال شوال وجب صومه»؛ صوم احدی و ثلاثین واجب است.

«ان كان هذا الفرض ممكنا أو حصلت علّة»؛ یعنی هوا صاف باشد [هلال] را نبینند یا ابر باشد.

«لأنّ الاحتياط للصوم متعيّن، فلا يجوز الاقدام على الإفطار بناء على مثل هذه الرواياة المفيدة للظنّ المعارضة بمثلها»؛ این فرمایش علامه حلی است؛ در اینکه قبل از زوال هلال را دیدیم، شب سی و یکم ندیدیم.

دیروز برای فرمایش ایشان مقدمه‌ای عرض کردم؛ فرض گرفتیم که هلال ساعت یازده قبل از زوال از تحت‌الشعاع بیرون بیاید. در اصل مفاد بحث هم گفتم از نظر هَیَوَیی در بیست و نه ساعت و نیم که متوسطش است، ممکن هست یا نیست، مقداری سخت شد. حتی طرف صبح هم ببینیم باز سخت شد. بنابراین عبارتی که مرحوم سید فرمودند و چند جلسه قبل هم روی آن تأکید کردم، الآن هم می‌خواهم از عبارت علامه عرض کنم؛ این است که سید در تنبیه اول فرمودند:

> **الأوّل: لو رئي الهلال في أوّل الشهر قبل الزوال و لم ير هلال شوّال ليلة إحدى و ثلاثين وجب صومه مع الصحو و التطلّع؛ لانكشاف الخطأ و إلّا لم يجب، كما لو ثبت بشهادة عدلين. و قال العلّامة في**

> **المخالف: يجب صومه مطلقا؛ لأنّ الاحتياط للصوم متعيّن فلا يجوز الإقدام على الإفطار، بناء على مثل هذه الرواية المفيدة للظنّ المعارضة بمثلها. و فيه نظر.[2]**

از این «لانکشاف الخطأ» معلوم شد که اساساً نظر مرحوم سید در این روایت به امارات است. یعنی اصلاً روایات رؤیت قبل از زوال، محملی ندارد مگر امارات برای رؤیت دیشب. دیشب ممکن بوده که ببینند؛ «للیلة المضیة»؛ یعنی «یمکن رویة الهلال». ولذا فرمودند «لانکشاف الخطأ»، یعنی خطای این امارات. نه اینکه انکشاف خطا، یعنی ما روایت را قبول ندارید. ایشان قبول کردند و فتوا هم دادند. ولی در این حد پذیرفتند که روایات رؤیت قبل از زوال برای امارات بر دیشب حجیت میآورد.

شاگرد: میتواند امارات برای دخول شهر باشد؛ یعنی شارع گفته این امارات ای است که باید به آن عمل کنید؛ نه اینکه امارات شب قبل باشد. امارات برای دخول شهر است. و در اینجا میفهمیم که این امارات اینجا درست نبوده.

استاد: وقتی دیدیم، چطور امارات درست نباشد؟! شارع میگوید «اگر دیدید»، خب در دیدن که دیگر خطا نیست. شارع میگوید امارات هست یا نیست؟

شاگرد: میگوید امارات است. یعنی احتمال هشتاد درصد را دیده و میگوید: شما طبق این هشتاد درصد عمل کن.

استاد: خب ذو الامارات چیست؟

شاگرد: دخول شهر است.

استاد: دخول شهر به چه معنا؟ یعنی ما دیشب میتوانستیم ببینیم؟ دخول شهر به این معنا که ممکن است در شب هلال بوده و شهر هم داخل شده؟

شاگرد: نه، آنکه امارات برای دیشب میشود. الآن که هلال را دیدیم، جدا از این است که دیشب قابل رؤیت بود یا نبود. وقتی الآن دیدیم شارع میگوید این امارات است که امروز روز اول ماه است.

شاگرد۲: ذهن من هم با حرف ایشان همراهی میکند. شارع می گوید امارات است برای ورود ماه، چه دیشب باشد و چه نباشد.

شاگرد: اگر در این مورد خاص در شب سی و یکم دیده نشد، میفهمیم این امارات ما درست نبود.

شاگرد۲: یعنی قرار نیست امارات صد در صد درست جواب بدهد. امارات بودن یعنی احتمال خیلی زیاد جواب میدهد. در آخر هم میفهمیم امارات در اینجا جواب نداد.

استاد: ما ذو الامارات میخواهیم. میگویند ذو الامارات دخول شهر است، خب ذو الامارات صاحبه میخواهد.

شاگرد: همین دیدن ماه صاحبه است.

استاد: دیدن ماه که قطعی بود.

شاگرد: قطعی بود ولی نسبت دیدن ماه با دخول شهر امر قطعی نبود.

استاد: دخول شهر چه بود که ملازمه قطعی نبود؟ ضابطه میخواهد.

شاگرد۳: دخول شهر باید شب قبل بوده باشد یا نه؟!

استاد: بله، به عبارت دیگر دیشب باید اول ماه باشد یا نباشد؟! اللیلة الماضیة اول لیلیة من الشهر، اما با اینکه خطا حاصل شده، دخول بوده یا نبوده؟! جلوتر هم از فرمایش ایشان بحث کردیم. به این عنوان که بگویم من این را میگویم، مشکلی ندارم. اما اینکه بگوییم سید که «لانکشاف الخطأ» میگویند، یعنی خطای دخول ولو میدانیم دیشب نبوده. من میخواهم بگویم سید این را نمی خواهند بگویند.

شاگرد: قید نزنید به اینکه ولو میدانیم دیشب نبوده، لابشرط از این است که بدانیم دیشب بوده یا نبوده.

استاد: سید در صفحه دوم هم پذیرفتند.

> **فإن قلت: طريق ثبوت الشهر منحصر في العلم بدخوله، أو الظنّ المعتبر شرعا، كشهادة البيّنة، و من المعلوم أنّ الرؤية قبل الزوال لا يقتضي العلم بكون الهلال لليلة السابقة، و غاية الأمر حصول الظنّ منها بذلك...**

سید فرمودند:

> **لا ريب في أنّ الظنّ بكون اليوم المذكور من شهر رمضان أو شوّال لا تعلّق لها ببيان حكم شرعيّ لم يقصد منه لازمه[3]**

یعنی آن ظنی که ایشان در "ان قلت" گفت، ایشان هم در "قلت" تکرار کرد. به دو معنا است؟! خلاف ظاهر میشود اگر ایشان بخواهند به دو معنا بگیرند. او گفت ظن به رؤیت شب قبل؛ «و من المعلوم أنّ الرؤية قبل الزوال لا يقتضي العلم بكون الهلال لليلة السابقة». وقت غروب مقصودشان بوده که وحید به‌بهانی هم فرمودند. «و غاية الأمر حصول الظنّ»؛ ظن داریم که این هلال برای دیشب است.

شاگرد۲: شما از جای دیگر میفرمایید این جمله این ظهور را ندارد ولی صرف همین جمله ظهور در هر دو را دارد.

استاد: بله، مهمتر اینکه علی ای حال الآن باید برای دخول شهر یک ضابطه ای بدهیم. در اینکه میتوانیم بدهیم مشکلی ندارم. در ذهن من هست که میتوانیم بدهیم. مکرر هم گفته ام. اما آیا در ذهن شریف سید هم این ضابطه بوده؟! ایشان میفرمایند ضابطه شما چیست؟ میگوییم ندیده‌ایم. خب دیدن شما که قطعی است، دخول شهر که مظنون است. دخول شهر چه چیزی است که مظنون است؟! نصفه ی شب؟! کدامش مظنون است؟! از تحت‌الشعاع بیرون بیاید؟! خب آمده. چه زمانی بیرون بیاید که دخول شهر باشد؟! این ضابطه میخواهد. اگر میگویید غروب است، روشن است. طبق ضوابط است و مشهور هم همین را میگویند. امارہ آن میشود و لذا انکشاف خطا است. اما همینطور دخول بگوییم، نمیشود. اگر یک ضابطه ای ارائه بدهید که من تصور کنم، خوب است.

شاگرد۲: ضابطه از غروب تا زوال است. یعنی از غروب تا زوال هر وقت دیدی، دخول شهر است.

استاد: پس کشف خطا نمی‌شود.

شاگرد: یعنی شما فرمایش علامه را بر این حمل می‌کنید که می گفتند امارہ بر دیشب است؟

---

[1] مختلف الشيعة في أحكام الشريعة، ج۳، ص: ۴۹۶

[2] رؤيت هلال، ج۳، ص: ۱۹۸۶

[3] همان۱۹۷۳

بازبینی #2
ایجاد شده 5 فوریه 2026 10:34:24 توسط ... .
به روزرسانی شده 5 فوریه 2026 10:48:00 توسط ... .